

творити українську культуру», — писав Патріарх Йосиф Сліпий (Сліпий, 2010: 10).

ЛІТЕРАТУРА

- Гузар Л. Бути людиною / упор. о. Ігор Яців. Київ, 2011. 96 с.
- Королева Н. Без коріння. Во дні оне. Quid est veritas? Дрогобич, 2007. 612 с.
- Кобилянська О. Новели. Оповідання. Поезії в прозі. Т. 1. Чернівці, 2013. 476 с.
- Набитович І. Художній всесвіт на палімпсестах минулого (Літературні обрії Наталени Королевої). Королева Н. Без коріння. Во дні оне. Quid est veritas? Дрогобич, 2007. С. 3–36.
- Сліпий Й. Заповіт. Тернопіль, 2010. 48 с.
- Шептицький А. Послання любови. В-во Дискурсус, 2015. 224 с.
- Шептицький А. Як будувати рідну хату. Львів, 1999. 48 с.

о. Богдан Мельничин

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ СИРІТ ПІД ЧАС ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ПАСТОРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Сучасний контекст глобальних конфліктів ставить перед релігійними спільнотами завдання адаптації та переосмислення їхньої ролі у душпастирській діяльності. Війна як суспільна трагедія часто призводить до гуманітарних криз, внаслідок яких діти стають найбільш вразливою групою. Це формує низку

соціальних проблем, однією з яких є сирітство. Воно є деструктивним явищем, котре стає особливо загостреним у періоди соціально-економічних криз, зокрема збройних конфліктів. Сирітство — це складне соціальне явище, яке відображає відношення до найбільш беззахисних представників; це — не лише цифри та статистика, це — історії життів, які стикаються із викликами та незвіданою майбутністю, і наша відповідальність полягає в тому, щоби надати їм надію, можливості до реалізації.

Життєві обставини та духовний розвиток для дітей-сиріт, які проводять своє дитинство в державних установах, часто змушених переїжджати з одного закладу в інший, породжують нестабільність, яка не надає дітям можливості навчитися брати відповідальність за своє життя. А після виходу з установи діти стикаються з невідомим світом, де важко адаптуватися.

Думки та емоції дітей, які відчувають відкинутість своїми рідними, є непередбачуваними. Вони проживають своє дитинство в очікуванні з'явлення «мами» чи «тата». На жаль, не рідко втрачається надія на прихід батьків, і дитина залишається без опіки та тепла родини. Відчуття покинутості та болю наповнює серце дитини, а невідповіді на питання «Чому це сталося?», глибоко ранять їхню душу.

Життя в очікуванні неможливих змін є тяжким завданням, що приводять до внутрішньої боротьби. Здатність Церкви відповідати на дитячі питання «Чому Бог це допустив?» є обмеженою, але допомагати змінювати їхнє життя, сприяти духовному та інтелектуальному розвитку можна. Ми, як церковна спільнота, маємо обов'язок стати тими, кого вони так довго

чекають, і віддати їм необхідну турботу та любов, та втілити в життя Божу заповідь — «захистити сироту» (Ісаї 1: 17).

Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій, серед яких РКЦ, УГКЦ, протестантські та євангельські Церкви, юдейське та мусульманське релігійні об'єднання наголосили, що сирітство має бути подолано шляхом популяризації відповідального батьківства, а також заохочення подружніх пар до всиновлення й удочеріння дітей, які залишилися без батьківської опіки.

Сирітство — це не лише серйозна особиста чи соціальна проблема, це проблема, найперше, духовна, і вона стосується всіх людей, а не лише дітей з особливою долею.

Під поняттям «сирітство» науковці розуміють соціальне явище, що виникає «коли дитина тимчасово або постійно знаходиться поза сімейним оточенням через втрату батьків або через інші обставини, що не дозволяють їй залишатися в сімейному середовищі та потребують захисту чи допомоги з боку держави» (Галатир, 2011: 10). Сирітство поділяється на два види: біологічне або природне та соціальне (Кальченко, 2012: 162). Природні сироти — це діти, які втратили батьків через їхню смерть. Міжнародні організації зі свого боку розширюють межі рецепції явища «сирітства». Відтак термін «*single orphan*» («одинак-сирота»), позначає того, хто втратив одного із батьків, і «*double orphan*» («подвійний сирота»), того, хто втратив обох батьків. А також соціальні сироти — ті, які залишилися без належного піклування при живих батьках. Кількість соціальних сиріт в Україні на сьогодні значно перевищує кількість дітей, які не мають живих батьків (Шепелева, 2013: 120). Ось чому багато

організацій використовують терміни «сироти» та «вразливі діти», оскільки навіть якщо у дітей є один із батьків, вони все одно можуть потребувати допомоги та опіки (Cross Catholic outreach).

Тому перед державою та суспільством постає виклик — допомогти цій вразливій групі населення, особливо у часі війни. Потреба духовно-інтелектуального навчання для сиріт є надзвичайно важливою складовою їхнього розвитку та інтеграції в суспільство. Ключовими для забезпечення комплексного підходу до цієї проблеми є такі аспекти як: *формування цінностей і моральних принципів* (духовна складова дозволяє сиротам отримувати основи моральних цінностей та етичних норм, що допомагає розвивати характер, відповідальність і турботу про інших, а саме цінність «теперішнього», яка для дітей сиріт є досить обмеженою та примітивною — це наявність друзів, упевненість у собі, відкрите спілкування, здатність проявляти доброзичливість (Альбів, 2010: 81); *розвиток емоційного і соціального інтелекту* (духовна освіта сприяє зросту емоційного і соціального інтелекту, що допомагає сиротам впоратися зі стресом, конфліктами та будувати взаємовідносини). У процесі соціалізації у вихованців шкіл-інтернатів формується особливий тип особистості, який відзначається *«бідністю мотивації поведінки»*, переважанням орієнтації на зовнішній контроль за відсутності самоконтролю, заниженим рівнем самооцінки та низьким рівнем вияву саморегуляції поведінки (Альбів, 2010: 82). Стимулювання академічного розвитку, завдяки сприянню КЦ допомагає сиротам отримувати якісну освіту та розвивати свій потенціал у різних сферах.

Забезпечення для сиріт духовно-інтелектуальної освіти вимагає великих зусиль з боку держави, церковних та громадських організацій.

У Католицькій Церкві (далі КЦ) актуальними питаннями душпастирської діяльності (саме викликами «тут і зараз»), зокрема сиріт, займається пасторальна теологія. Вона є важливим аспектом місії Церкви та служіння людям. Термін «пасторальна» походить від латинського слова «pastor», що означає «пастир», і вказує на те, що ця діяльність спрямована на догляд за душами та духовним розвитком вірян. До ключових форм пасторальної діяльності КЦ належать: *духовне наставництво та духовний супровід вірян* у формі проповідей, релігійних настанов, розмов і консультацій з духовним наставником, метою яких допомога людям в їхньому духовному зростанні та пошуку значення віри; *Святі Тайни та Літургія*, які є засобами для духовного з'єднання та розвитку вірян; *навчання та освітні ініціативи* для навчання вірян завдяки катехизаційним програмам, школам для поглиблення знань вірян щодо віри, моральних цінностей; *соціальне служіння* через яке КЦ здійснює допомогу та підтримку для бідних, бездомних, хворих та інших потребуючих. Це може включати благодійні заходи, гуманітарну допомогу та соціальні програми; *молитовне спілкування*, яке охоплює індивідуальне та групове молитовне спілкування. Церковні спільноти, розмови та молитовні групи створюють можливості для спільного дослідження віри та молитви; та *душпастирська діяльність* у служінні при важких обставинах, таких як сімейні кризи, втрати та хвороби. Духівники надають душевну підтримку та розуміння в таких ситуаціях.

Загалом, пасторальна діяльність Католицької Церкви є важливим засобом формування спільноти вірян, спрямованого на духовний розвиток та підтримку у всіх аспектах життя. Ця діяльність відображає цінності гуманізму, любові до ближнього та турботливої пасторальної опіки.

Із позиції КЦ сирітство є важливою темою, і вона приділяє особливу увагу подоланню цієї соціальної проблеми та наданню підтримки сиротам і дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ключовим аспектом-позицією КЦ стосовно сирітства є *гідність людини* — КЦ вірить у непорушну гідність кожної людини, включаючи сиріт. Ця гідність впливає з того, що кожна людина створена на образ і подобу Божу. Тому Церква закликає поважати, захищати та надавати допомогу сиротам, щоби забезпечити їхню фізичну, психологічну і духовну благополучність. У біблійних текстах є численні відсилання до сирітства і заклики до допомоги сиротам. Наприклад, у Книзі Псалмів читаємо: *«Батька сиріт і захисника вдів — Бог у святому своєму житлі»* (Пс. 68:6), пророк Ісаїа пише: *«Вчіться доброму, шукайте суду, порятунку, вирівнюйте утисканого, правьте справедливість сиротам, захищайте права вдови»* (Ісаї 1:17) та ін. Ці цитати з Біблії підкреслюють важливість допомоги сиротам та вдовам, а також гідність кожної людини перед Богом. Вони служать основою для християнської доктрини про обов'язок допомагати тим, хто потребує захисту та підтримки, включаючи сиріт (Кальченко, 2012: 162).

Соціальна доктрина Церкви наголошує важливість соціальної справедливості і солідарності. Церква виступає за те, щоб суспільство діяло на користь найбільш вразливих,

включаючи сиріт (Кальченко, 2012: 161). *Церковні установи* у багатьох країнах де є КЦ, займаються допомогою сиротам та прийомною сім'єю. Ці установи надають фізичну та духовну підтримку сиротам і допомагають їм знайти нові домівки (Кальченко, 2012: 169). Важливо, що Церква викладає моральні цінності, серед яких вагоме місце відводиться береженню життя, гідності та любові до ближнього. Це є важливо в контексті допомоги сиротам та їхнього виховання.

КЦ веде численні освітні заклади, такі як католицькі школи та університети, зокрема в Україні це Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, Український Католицький Університет, Інститут богословських наук Непорочної Діви Марії, Загальноосвітня школа «Назарет» Пресвятої Родина з Назарета у Києві та ін. Загалом в Україні — 22 римо- і греко-католицькі освітні заклади різного рівня. Вони спрямовані на те, щоби надавати якісну освіту, яка сприяє інтелектуальному розвитку, та включають стипендіальні програми для сиріт. Крім того, духовний компонент у навчальній програмі, допомагає сиротам розуміти релігійні цінності та розвивати свою духовність.

КЦ надає психологічну підтримку сиротам через спеціалізовані служби і капеланів. Зокрема, в Україні це Місія «Центр опіки сиріт» УГКЦ у Львові, «Карітас України». Ця підтримка допомагає сиротам подолати травми та емоційні виклики, які вони зазнають через сирітство.

Священики та релігійні діячі (наприклад, проєкт «Наставництво» Івано-Франківської Архиепархії УГКЦ) є духовними наставниками для сиріт, які допомагають їм розуміти віру, розвивати моральні цінності та допомагати у вирішенні

духовних питань. Церква також регулярно проводить богослужіння та молитви, до яких сироти мають змогу приєднатися, наприклад «Міжконфесійна молитва за сиріт». Це дає змогу сиротам знаходити духовну підтримку та розвивати свою віру (Cross Catholic outreach).

У КЦ духовний супровід як процес включає не тільки дії на глобальному церковному рівні, але і бере свій початок із основного фундаменту КЦ — парафії. Парафіяльне служіння та залучення мирян для супроводу у доросле життя та опіки над сиротами у часі війни, є сприятливим середовищем духовного та інтелектуального зросту.

Початок духовного супроводу у парафії починається з процесу прийняття та знайомства, спрямованого на створення безпечного та підтримуючого середовища. Створення церковних спільнот для сиріт за допомогою залучення мирян до праці є важливим аспектом цього процесу. Ці спільноти передбачають групи катехизації, молитви чи соціальні групи, які допомагають сиротам та мирянам взаємодіяти та підтримувати одне одного. Церковні зустрічі та події є місцем, де сироти відчують себе прийнятими та важливими для церковної спільноти. Акцент робиться на створенні теплого та відкритого оточення, де кожна особа відчуває, що її присутність цінна. Ці парафіяльні спільноти є місцем, в якому миряни і сироти діляться своїм досвідом та емоціями з іншими, що важливо для їхнього процесу психологічного та духовного одужання і адаптації у воєнному часі. Спільне переживання допомагає встановити зв'язки та зблизити учасників. Розуміння особистих потреб та труднощів кожної особи допомагає створити дієву систему психосоціальної

підтримки. Спеціалісти працюють із сиротами, допомагаючи їм адаптуватися до нового середовища та подолати труднощі.

Католицька Церква активно підтримує та заохочує своїх вірян до всиновлення, розглядаючи це як один із пасторальних інструментів втілення християнських принципів любови та милосердя. Існує декілька ключових аспектів, які стосуються Католицької Церкви і всиновлення сиріт: *моральний* — Церква вважає всиновлення сиріт актом милосердя, відповідно до християнських вчень про любов і турботу про братів і сестер у потребі та наголошує, що всиновлення — це відповідальний та моральний крок, який вимагає уважного врахування здатностей приймаючих батьків і добробуту дитини; *КЦ ставить під сумнівність міфи та стереотипи*, пов'язані з всиновленням, і працює над освітою вірян про важливість і можливості всиновлення. Приймаючі сім'ї можуть пройти підготовчі курси, де їм надається інформація про дітей, які потребують всиновлення, і навички для успішного прийому; *також в КЦ враховується духовний вимір всиновлення*, розглядаючи прийняття дитини як Божий план і акт вірності його заповітам. Організуються духовні події та молитви для сімей, які прагнуть всиновити дітей, щоби надати підтримку у їхньому духовному житті; *КЦ має на меті створити сприятливе середовище для прийнятих дітей та їхніх нових сімей в рамках церковної спільноти*. Спільноти можуть надавати підтримку всиновлюючим сім'ям, пропонувати послуги та ресурси, спрямовані на допомогу адаптації та забезпечення благополуччя.

Водночас Церква робить усе можливе, щоби покращити життя вразливої групи населення, саме тому існують відповідні

соціальні ініціативи та програми в Україні, спрямовані на удосконалення життя сиріт. Серед перспективних програм у роботі КЦ, або, які уже частково впроваджуються, є такі:

1) Програми налаштування на роботу (*наприклад, Центр опіки сиріт, Львів*): запуск програм, спрямованих на підготовку та налаштування сиріт та молоді. Ці програми надають професійну підготовку та допомогу в пошуку роботи.

2) Допомога з житлом (*наприклад, Карітас України*): організації надають житло для сиріт та молоді, які потребують стабільного місця проживання.

3) Гуманітарна допомога та освіта (*наприклад, парафіяльні спільноти «Милосердя»*): католицькі організації активно надають гуманітарну допомогу, включаючи харчування, одяг, медичну допомогу, та забезпечують доступ до освіти.

4) Психологічна підтримка (*наприклад, хаб ментального здоров'я «ДіяТи», Львів*): програми психологічної підтримки та консультивання є доступними для сиріт, щоби допомогти їм впоратися з травмами та стресом.

5) Сімейна реінтеграція: деякі ініціативи спрямовані на відновлення зв'язку сиріт з родинами або реінтеграцію їх до сімей.

6) Виховання та формування цінностей: католицькі організації часто ставлять перед собою завдання виховання сиріт у дусі християнських цінностей та етики.

Розглянувши вплив духовно-інтелектуального виховання і навчання сиріт з позиції Католицької Церкви в Україні, виявили, що діяльність КЦ стосовно сиріт, зокрема в умовах війни, полягає в тому, щоби створити середовище, де вони можуть розвиватися

інтелектуально та духовно, отримувати підтримку та знаходити своє місце у суспільстві. Це включає в себе роботу з ними на різних рівнях і надання підтримки. Окрім цього є чимало ініціатив та програм, які вже впроваджуються або на стадії формування, що покликанні до того, аби сприяти всебічному розвитку сиріт.

ЛІТЕРАТУРА

Альбів В. А. Сироти і діти, які залишилися без батьківської опіки. *Науковий вісник Львівського університету*. Серія 2: філософія. 2010. № 3. С. 82–86.

Біблія або книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту / пер. проф. І. Огієнка. Київ: Українське біблійне товариство, 2002. 1375 с.

Галатир А. Щодо причин виникнення явища соціального сирітства у сучасному українському суспільстві. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 3. С. 10–14.

Кальченко Л. Соціальне сирітство як суспільне явище: поняття і причини виникнення. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. № 19 (254). Ч. 2. С. 160–170.

Шепелева Г. Діти-сироти як специфічна соціальна група. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 58. С. 119–122.

Cross Catholic outreach. URL: <https://crosscatholic.org/blogs/2021/05/cross-catholic-outreachs-global-ministry-to-orphans/> (дата звернення: 02.02.2024).